

In 't kort

Rectificatie

In het vorige nummer van Vlinders stond een artikel over de Beekrombout. Oplettende lezers hadden natuurlijk al de fout ontdekt in het bijschrift bij Figuur 1 in de uitleg van de kleur van de stippen. De juiste betekenis van de kleur van de stippen: open = waarneming voor 1970; half-open = waarneming van 1970 tot 1990; zwart = waarneming na 1990.

6 maart 1999: Vlinderherstel op Landelijke Vlinderdag

Op zaterdag 6 maart 1999 vindt in De Reehorst in Ede de jaarlijkse Landelijke Dag van De Vlinderstichting plaats. Het thema zal zijn: vlinderherstel. Dit naar aanleiding van het Vlinderherstelplan dat in het voorjaar het licht zal zien. De Vlinderstichting zal uitgebreid aangeven hoe zij zich met vlinderherstel bezighoudt. Het voorlopige programma belooft onder andere (dia)lezingen over het Heidegentiaanblauwtje, de Grote vuurvlinder en de Veldparelmoervlinder. Naast de lezingen in het kader van het thema worden nog andere lezingen over uiteenlopende onderwerpen aangeboden.

Wilt u de Landelijke Vlinderdag bijwonen, vul dan de aanmeldingskaart in die u aantreft in de envelop op de wikkel van dit tijdschrift en zend deze naar De Vlinderstichting. Om de administratiekosten te beperken verzoeken wij u vriendelijk te betalen via de machtiging op de aanmeldingskaart. Ongeveer een week voor de landelijke dag wordt een bevestiging van uw deelname met de entreekaart(en) aan u toegezonden

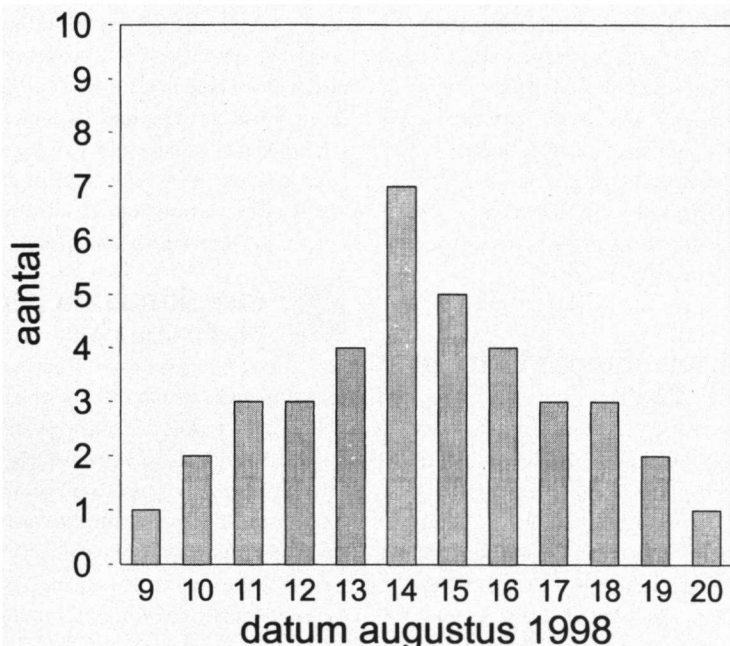
Landelijke vlinderdag 1999

Plaats	De Reehorst, Ede	
Datum	zaterdag 6 maart 1999	
Tijd	9.30 - 16.15 uur	
Entreprijzen	met lunch	zonder lunch
donateurs:	f 30,—	f 15,—
niet-donateurs	f 40,—	f 25,—

Goed jaar voor Oranje luzernevlinder

U heeft het vast zelf ook gemerkt, 1998 was een erg goed jaar voor de Oranje luzernevlinder. Andere trekvlinders als Atalanta en Distelvlinder waren slechts in lage aantallen

Bijgaand grafiekje met de waarnemingen bij Zeewolde geeft duidelijk het geleidelijk 'uitkomen' van de luzernevlinders weer. De plaatselijke teller, Ben Haven, ging dagelijks even langs op het betreffende graslandje om de 'stand' op te nemen.

Oranje luzernevlinder, gezien op het veldje bij Zeewolde

aanwezig. De meeste gegevens zijn nog niet binnen (het is nu half september), maar dit bericht is gebaseerd op een aantal meldingen dat al telefonisch of schriftelijk is binnengekomen. Het is zeker nog niet het volledige beeld. De invasie van de Oranje luzernevlinder kan in twee fasen worden onderscheiden. De eerste was eind mei en begin juni, toen de soort op diverse plaatsen in het land gemeld werd. Ze zijn toen onder andere gezien in Petten, Noordwijk, Zaltbommel en bij Maastricht. Deze trekkers vanuit Zuid Europa hebben zich op diverse plaatsen in Nederland voortgeplant. Dit blijkt uit de tweede fase, eind juli en de eerste helft van augustus. Op allerlei plaatsen werd de trekvlinder toen gezien. Op veel plaatsen ging het om de typische 'luzernevlinder-waarnemingen'; haastig langsvliegende vlinders die vlug even wat drinken van een klaver en vervolgens weer snel doorracen. Zo zag ik er zelf een aantal langsscheuren tussen de varkensfarms in Noord Limburg. Op een flink aantal plaatsen ging het echter duidelijk om 'plaatsgebonden' vlinders. Onder andere in de uiterwaarden bij Zaltbommel, een graslandje in Zeewolde, in Alphen aan den Rijn en in de duinen bij Noordwijk, Egmond en Petten werden meerdere dagen achtereenvolgens uitgesloten vlinders gezien. Ook werden poppen gevonden en zijn ei-afzettende vrouwtjes waargenomen.

Het totaal aantal waargenomen vlinders zal dit jaar ongetwijfeld in de duizenden lopen. Dit is veel meer dan de afgelopen jaren. In de recente trekvlinderoverslagen zijn voor 1996 (ook een topjaar) 471 exemplaren, voor 1995 slechts 6 en voor 1994 ook een flink aantal van 251 exemplaren opgegeven (De Vos & Rutten, 1996, 1996a en 1998). Alleen in Noordwijk zijn er dit jaar al ruim 175 gemeld en er lijkt dus weer een record aan te gaan. Op de DBA Vogellijn zijn ook maar liefst 150 exemplaren doorgegeven. Mocht u zelf deze soort ook hebben gezien, dan graag even de melding doorgeven zodat we een volledig beeld krijgen van de invasie van 1998. Literatuur: R. de Vos en A.J.M. Rutten, 1996, 1996a en 1998. Verslagen trekvlinderonderzoek 1994, 1995 en 1996. Entomologische berichten 56(2): 17-26, 56(12): 177-191 en 58(2): 17-34.

Kars Veling

Natuur op de boerderij in Rivierenland

In het westelijk rivierengebied is een groot educatieproject van start gegaan over natuur op de boerderij. Duizenden kinderen worden tijdens dit project in contact gebracht met natuur in het boerenland. Poelen met groene kikkers, een bloemrijke akkerrand met Icarus-blauwtjes en steenuilen in een knotwilg moeten de schooljeugd enthousiast maken

voor natuur bij de boer.

Door dit project probeert de Stuurgroep NME Rivierenland op een positieve wijze de aandacht te vestigen op de plaats die agrarische bedrijven innemen bij het ontwikkelen en in stand houden van onze wilde planten en dieren. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met: Marjan van der Heide, tel. 0344-612649.

Vlinderboeken te koop

Uit een erfenis wordt te koop aangeboden: De Nederlandse Insekten - Dr. J.Th. Oudemans. 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1900. Met 38 steendrukplaten en 427 figuren in den tekst) Onze Vlinders - D. ter Haar - Zutphen W.J. Thieme & Cie. Derde uitgave bewerkt naar Lampers 'Grossschmetterlinge und Raupen Mittel-Europa's' door Dr. P.M. Keer. Prijzen nader overeen te komen. Informatie: Anitta Alberts, Cornelis van der Lijnstraat 59, 2593 NE Den Haag, tel. 070-3478484.

Opnieuw Iepepages in Vlaanderen

Na het goede nieuws over de vondst van een populatie Iepepages in Brussel in het vorige nummer van Vlinders, zijn in het begin van de maand augustus nog twee exemplaren van deze onopvallende soort gevonden. Het eerste exemplaar werd waargenomen in het Zoniënbos in Sint-Genesius-Rode (ten zuiden van Brussel) op 6 augustus door Dirk Raes in een ecologisch beheerd deel van het bos. Omdat de vliegperiode reeds bijna afgelopen was, was het exemplaar al sterk afgevlogen en rees er aanvankelijk twijfel over de determinatie (Bruine eikepage of Iepepage). Gelukkig ging het om een mannetje, zodat de geurschubben aan de voorrand van de voorvleugels uitsluitend konden brengen en kon de soort met zekerheid als Iepepage gedetermineerd worden. Bij de Bruine eikepage zijn deze geurschubben namelijk afwezig. De tweede vondst werd gedaan op 7 augustus in Halle (op een tiental kilometer ten zuiden van Brussel) door Inge Brichau. Ook hier ging het om een zeer sterk afgevlogen mannetje, waarvan de witte W nog nauwelijks zichtbaar was, maar waarvan opnieuw de geurschubben op de voorvleugel zekerheid gaven over Iepepage. Op de vindplaats in Sint-Genesius-Rode waren helemaal geen iepen aanwezig en het is dan ook niet uitgesloten dat de plek waar de vlinder gevonden werd op een kleine afstand ligt van de plaats waar hij uit de pop gekomen is. Op de vindplaats in Halle waren slechts enkele jonge iepen aanwezig. Na de vondst in 1996 eveneens in Brussel, werden er in 1998 dus drie nieuwe vindplaatsen van de Iepepage ontdekt. Alle recente vind-

plaatsen zijn gelegen in de onmiddellijke omgeving van Brussel waar de soort ook vroeger het vaakst gevonden werd (zie kaartjes eventueel). De onopvallende levenswijze maakt het bijzonder moeilijk om te achterhalen of de dit jaar gevonden iepen er altijd al geweest zijn of dat ze recent deze plekken gekoloniseerd hebben. Indien de vlindertjes over het hoofd gezien werden, lijken ze er, ondanks de iepenziekte, in geslaagd te zijn om op jonge en niet bloeiende iepen te overleven. Een andere mogelijkheid is dat enkele iepen in de buurt van Brussel ontsnapt zijn aan de iepenziekte en dat het vlindertje vanop deze bomen, nieuwe zeer nabij gelegen plekken met iepen is gaan koloniseren. De kans lijkt echter klein dat deze bijzonder honkvaste vlinder vanuit het zuiden van België, waar de soort nog wel op enkele plaatsen talrijk voorkomt, tot op de huidige vindplaatsen is komen vliegen.

Dirk Maes

Convenant pimpernelblauwtjes

15 september was een belangrijke dag voor de pimpernelblauwtjes in het natuurreservaat 'De Moerputten'. Op die dag werd namelijk een convenant ondertekend, dat moet leiden tot uitbreiding van het leefgebied van de twee soorten, het 'gewoon' Pimpernelblauwtje en het Donker pimpernelblauwtje. Deze vorm van samenwerking is een bijzondere gebeurtenis in de Nederlandse natuurbescherming. De ondertekenaars van het convenant zijn de gemeenten 's-Hertogenbosch, Vught en Heusden, de provincie Noord-Brabant, Waterschap De Maaskant, de directie Zuid van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, de terreinbeherende instanties Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer en De Vlinderstichting.

Dankzij een experimenteel herintroductieprogramma van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij hebben de twee, in heel Europa bedreigde soorten pimpernelblauwtjes zich opnieuw in ons land gevestigd. De vlinders voor de herintroductie zijn van een van de weinige niet bedreigde grote populaties in het zuiden van Polen gehaald. Op 2 augustus 1990 zijn ze in 'De Moerputten' bij 's-Hertogenbosch vrijgelaten. Acht jaar na de herintroductie kan worden vastgesteld dat de beide dagvlinders zich weer in 'De Moerputten' gevestigd hebben. Het ziet ernaar uit, dat met name het Donker pimpernelblauwtje kans ziet om zich verder in de regio Den Bosch te verspreiden. Om deze gunstige ontwikkeling te bevorderen en tot een verbetering van het leefgebied van beide soorten pimpernelblauwtjes te komen worden de noodzakelijke maatregelen nu in een convenant opgenomen. Deze maatregelen betreffen onder andere het

streven naar vergroting van de natuurgebieden in het plangebied door de aankoop van gronden door de natuurterreinbeherende instanties of door gebruik te maken van vrijkomende pachtgronden van bijvoorbeeld gemeenten. Een andere afspraak betreft het specificeren op de beide vlindersoorten gericht beheren van wegbermen, slootkanten en natuurgebieden. Het gaat daarbij niet alleen om 'De Moerputten', maar ook om de natuurgebieden 'Somp en Mooislagen', 'Meer van Engelen' en 'Rijskampen'. Zonder deze maatregelen zal het verspreidingsgebied van de pimpernelblauwtjes te beperkt blijven en de populaties te klein om hun voortbestaan op lange termijn te verzekeren.

Rivierrombout terug in Nederland

Voor het eerst sinds 1902 zijn in ons land weer volwassen exemplaren van de Rivierrombout (*Gomphus flavipes*) waargenomen. Deze zes centimeter grote zwart-gele libel was al sinds het begin van de deze eeuw in Nederland uitgestorven. Tijdens een door de Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie, De Vlinderstichting en EIS-Nederland ten oosten van Nijmegen gehouden excursie werd de Rivierrombout op diverse plekken langs de Waal tot aan de grens waargenomen. Dat deze libel zich weer in Nederland heeft gevestigd is

Rivierrombout

FOTO: VINCENT KALKMAN

een zeer spectaculaire ontwikkeling. Veel dieren en planten van rivierecosystemen die door watervervuiling en kanalisering verdwenen, gaan de laatste jaren weer sterk vooruit. De Rivierrombout is de eerste aansprekende diersoort die terugkeert in Nederland, nog vóór bijvoorbeeld de Zeearend en de Zwarte

ooievaar. Er zijn drie aspecten aan te wijzen die de terugkeer van de Rivierrombout mogelijk hebben gemaakt. Ten eerste hebben de warme zomers de afgelopen jaren de Rivierrombout een belangrijke impuls gegeven. Ten tweede is de waterkwaliteit momenteel weer voldoende voor de Rivierrombout. Als derde aspect kan de natuurontwikkeling langs de rivieren genoemd worden. Hierdoor neemt de variatie in verschillende biotopen in de uiterwaarden weer toe. Het is niet onwaarschijnlijk dat de hoge waterstanden van enkele jaren geleden ervoor hebben gezorgd dat larven van de Rivierrombout vanuit Duitse populaties naar Nederland gespoeld zijn.

Pleegkinderen per petrishaaltje

Hij viel met een gevuld geluid op de deurmat. Een witte dikke enveloppe met de letters "Direct open maken", afkomstig van De Vlinderstichting. Ik was er zo keurig voor thuisgebleven, maar het kwam gewoon met Ome Post. Het pakje bevatte twee petrishaaltjes: een gevuld met wriemelende rupsen in verschillende grootte, het andere 3 poppen en een koolblaadje met minuscule oranje puntjes: 11 eitjes. Eén rups was niet reisbestendig geweest. Deze vlindergemeenschap was besteld voor de komende vlindercurcus. De kinderkamer stond al klaar in de kamer, want daar was de ideale temperatuur.

Keukenpapier op de bodem. Die groenzwarte rupsen met lengtestrepen zijn de rupsen van het Groot koolwitje. De rupsen poepen wat van zich af. De poppen zijn ongeveer 2,5 cm. en beige van kleur met allerlei nuances en

stipjes. Prachtig om ze zo eens in je huiskamer te hebben.

De eitjes op een vers koolblad leggen, want als er grote rupsenbroers mee-eten van dat kleine blaadje met eitjes is er niets voor hen wanneer zij de wijde wereld in willen. Iedere dag een vers koolblad: papier verversen en bij de poppen een takje. Wanneer ze uitkomen hebben ze dan een hogere plek om hun vleugels op te pompen. Een beetje nevel spuiten voor de luchtvochtigheid. Wat is een beetje?

De glazen schuifplaat van de vlinderkast gaat wat stroef. Mijn poezen snuffelen even, maar deze hap is te min. Een paar uur later kom ik de kamer in en ik zie bewegende streepjes op de bank en de muur. De glazen plaat sloot inderdaad wat stroef en daardoor had ik hem niet genoeg doorgedrukt. Ik dacht dat 'rupsjes nooit genoeg' bij hun koolblaadje bleven, maar dit bleken ondernemende typetjes. Bij het terugzetten let ik er goed op de glazen plaat aan te drukken. Net op dat moment wil een rupsje, in een hoekje van de vlinderkast, ongezien naar buiten kruipen. Bah, zo door midden. Nu heb ik twee hele kleine rupsjes, die het niet meer doen. De natuur is weerd, maar de mens kan er ook wat van, onbedoeld nog wel.

Het duurt ongeveer een week en dan komen de poppen en eitjes uit. Donderdag mogen ze mee naar de eerste lesavond van onze IVN-vlinder cursus te Apeldoorn, een klein reisje, waar ik ze op voor zal bereiden.

Yvonne Zwikker

Distelvlinders in voorjaar 1997

In Vlinders van februari 1998 meldde Kars Veling het vrijwel ontbreken van Distelvlinders in Nederland in het voorjaar van 1997. Mijn ervaringen dat voorjaar - zij het niet in Nederland - waren geheel anders.

Tussen 4 en 16 maart van dat jaar hield ik een vogelvakantie in Eilat, Zuid-Israël. In die twee weken nam ik rond Eilat vele duizenden Distelvlinders waar. De aantallen varieerden van enige tientallen tot waarschijnlijk meer dan 5.000 op een dag. Op sommige dagen vloog een onophoudelijke stroom vlinders in een breed front op naar het noorden door de Arava-vallei. De vlinders vlogen meestal vlak boven het maaiveld en op sommige bloeiende struikjes konden tientallen individuen gezien worden. Bij deze Distelvlinders viel overigens wel op dat de grootte van de individuen sterk varieerde: behalve individuen van normaal formaat vlogen er ook vele bij die een spanwijdte hadden die minimaal 25% kleiner was. Misschien een andere herkomst? Ook vlogen met de Distelvlinders honderden blauwtjes (welke soort weet ik niet) mee.

Waarom nu wel zoveel Distelvlinders in Israël

en zo weinig in Nederland, vraag je je dan af. Dit zou weleens met het weer van de voorgaande winter te maken kunnen hebben. De winter 1995/96 was waarschijnlijk zeer nat in Noordwest-Afrika. Vogelaars die in maart en april naar b.v. Tunesië en Marokko gingen troffen daar een rijkelijk bloeiende woestijn aan, dus een aantrekkelijk gebied voor vlinders. Israël was vrijwel droog gebleven die winter, er bloeide weinig, dus ook weinig voedsel voor handen. De winter 1996/97 was wel nat in Israël, en daarom volop bloeiende struiken in het vroege voorjaar. Hoe de situatie in Noord-

najaar worden voor leden en niet-leden diverse themaweekenden georganiseerd. Ook buiten die weekenden bent u welkom. Informatie: 0512-383663.

Bekroonde natuurfoto's in Groningen

Elk jaar wordt de "Wildlife photographer of the year competition" gehouden, een prestigieuze wedstrijd waaraan de meest vooraanstaande natuurfotografen van de wereld deelnemen. In de tentoonstelling "Wildlife photographer of the year 1997" zijn meer dan

Distelvlinder.

FOTO: RENÉ KREKELS

Afrika dat jaar was, weet ik niet. Het zou dus kunnen zijn dat of de Distelvlinders vanuit Afrika via de meest voedselrijke route naar het noorden vliegen, en daardoor soms in West-Europa, maar soms ook in Oost-Europa terechtkomen of misschien komen de vlinders helemaal niet in Europa aan wanneer ze een slechte route gekozen hebben, en sterft vrijwel alles voordat Europa bereikt wordt. Een oproep onder vogelaars om op de bekende trekpunten als Pyreneeën, Gibraltar, Straat van Messina, Bosporus of Eilat ook eens te letten op aantal en soorten trekvlinders, zou misschien duidelijkheid kunnen bieden.

Cees Witkamp

Natuurvriendenhuis Allardsoog

Het natuurvriendenhuis Allardsoog van het NIVON (Nederlands instituut voor ontwikkeling en natuurbehoud) ligt op het 'drieprovinciepunt' van Groningen, Friesland en Drenthe, middenin een prachtig, gevarieerd natuurgebied van heide, weide, bos en stuifzand. In het

100 bekroonde natuurfoto's te zien. Nog tot 31 november te zien in Natuurmuseum Groningen, Praediniussingel 59 in Groningen, tel. 050-3676170.

Vogellexpositie: Identified Flying Objects

Vogellexpositie: Identified Flying Objects Van 29 november 1998 tot en met 24 mei 1999 is in Natuurmuseum Nijmegen de expositie 'Identified Flying Objects' te zien. Het middelpunt van deze gevarieerde expositie, een samenwerkingsproject met SOVON Vogelonderzoek Nederland, is het interactieve technocentrum met computers en CD-spelers. Verder zijn er een chill-out-hoek met vogel-sfeerimpressies en een "proefstation" waar je kunt deelnemen aan het vogelexamen en worden talrijke voorwerpen uit de verzameling van het museum met betrekking tot vogels tentoongesteld. Natuurmuseum Nijmegen, Gerard Noodtstraat 121, tel. 024-3297070.